

TA’LIM VA REAL HAYOT O’RTASIDAGI UZILISH

Axmedova Sevaraxon Raxmonova

Farg‘ona shahar 6-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi direktori

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy umumiy o‘rta ta’lim tizimida dolzarb bo‘lib borayotgan ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilish muammosi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida maktab ta’limida berilayotgan nazariy bilimlarning o‘quvchilarning kundalik hayoti, ijtimoiy faoliyati va kelajak kasbiy faoliyati bilan yetarli darajada bog‘lanmayotgani aniqlanadi. Maqolada mazkur muammoning asosiy sabablari, jumladan, o‘quv dasturlarining nazariyligi, amaliy mashg‘ulotlarning kamligi, baholash tizimining hayotiy ko‘nikmalarni qamrab olmasligi ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalariga tayangan holda ta’lim jarayonini real hayot bilan integratsiyalashga qaratilgan pedagogik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *ta’lim sifati, real hayot, kompetensiyaviy yondashuv, amaliy ko‘nikma, integratsiya, pedagogik innovatsiya.*

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ijtimoiy-iqtisodiy va ma‘naviy-ma‘rifiy islohotlar mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. “Yangi O‘zbekiston” konsepsiyasi asosida olib borilayotgan ushbu islohotlar jamiyat hayotining barcha sohalarini, jumladan, ta’lim tizimini tubdan yangilashni nazarda tutadi. Chunki ta’lim sohasi jamiyatning intellektual salohiyatini belgilovchi, kelajak avlodni shakllantiruvchi eng muhim strategik soha hisoblanadi. Bugungi kunda ta’limdan kutilayotgan natija nafaqat bilimli shaxsni tarbiyalash, balki real hayot sharoitlarida mustaqil qaror qabul qila oladigan, ijtimoiy faol va raqobatbardosh kadrlarni yetishtirishdan iboratdir.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan yondashuvni kuchaytirish, zamonaviy pedagogik metodlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Davlat ta’lim standartlari, o‘quv rejalari va dasturlarining qayta ko‘rib chiqilishi, kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta’lim mazmunining joriy etilishi ana shu islohotlarning yaqqol ifodasidir. Biroq mazkur islohotlarning amaliyotdagi samaradorligi ko‘p jihatdan ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni qanchalik bartaraf etilishiga bog‘liq bo‘lib qolmoqda.

Bugungi kunda ta’lim tizimida dolzarb bo‘lib turgan muammolardan biri – bu o‘quvchilarga berilayotgan bilimlarning real hayotdagi ehtiyojlar, ijtimoiy munosabatlar va mehnat bozori talablari bilan yetarli darajada uyg‘unlashmayotganidir. Maktabda o‘rganilayotgan ko‘plab mavzular nazariy xarakterga ega bo‘lib, o‘quvchilarning kundalik hayoti bilan bevosita bog‘lanmay qolmoqda. Natijada o‘quvchilar bilimni hayotiy zarurat sifatida emas, balki faqat baho olish vositasi sifatida qabul qilmoqda. Bu holat ta’lim motivatsiyasining pasayishiga, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va muammo yechish ko‘nikmalarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib kelmoqda.

Yangi O'zbekiston sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifa – ta'lim mazmunini real hayot bilan uzviy bog'lash, o'quvchilarni faqat bilim bilan qurollantirish emas, balki ularni hayotga tayyorlashdan iboratdir. Bu esa o'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik metodlardan, xususan, kompetensiyaviy yondashuv, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, interfaol metodlar va fanlararo integratsiyadan samarali foydalanishni taqozo etadi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarga duch keladi, mustaqil fikrlashga, tahlil qilishga va o'z bilimlarini amalda qo'llashga o'rganadi.

Shu bilan birga, ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilish muammosi faqat metodlar bilan bog'liq emas, balki ta'limni tashkil etish tizimi, baholash mexanizmlari va pedagogik madaniyat bilan ham chambarchas bog'liqdir. An'anaviy baholash tizimi asosan reproduktiv bilimlarni tekshirishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalari, ijodiy va tanqidiy fikrlash darajasini to'liq aks ettira olmaydi. Bu esa o'qituvchilarni ham dars jarayonida nazariy bilimlarga ustuvorlik berishga undaydi.

Yangi O'zbekiston ta'lim siyosatida aynan shu muammoni hal etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim jarayoniga amaliy topshiriqlar, real vaziyatlarga asoslangan masalalar, kasbiy yo'naltirilgan faoliyat elementlarini kiritish orqali o'quvchilarning hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirish maqsad qilib qo'yilgan. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim bosqichida o'quvchilarda ijtimoiy faollik, muloqot madaniyati, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarni shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilishning mavjudligi o'qituvchi faoliyatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy o'qituvchi endilikda faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchining hayotiy tajribasini boyituvchi, uni real vaziyatlarga tayyorlovchi pedagog sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bu esa o'qituvchidan yangicha pedagogik tafakkur, innovatsion yondashuv va doimiy kasbiy rivojlanishni talab qiladi. Yangi O'zbekiston sharoitida o'qituvchining kasbiy roli va mas'uliyati yanada ortib bormoqda.

Maktab rahbariyati ham ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilishni kamaytirishda muhim o'rin tutadi. Ta'lim muassasasida qulay pedagogik muhit yaratish, o'qituvchilarni zamonaviy metodlardan foydalanishga rag'batlantirish, fanlararo hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Ayniqsa, maktabni boshqarish jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish Yangi O'zbekiston ta'lim islohotlarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Shuni ta'kidlash joizki, ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilish muammosi nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy muammo hamdir. Chunki ta'lim jarayonida hayotiy ko'nikmalarning yetarli shakllanmasligi jamiyatda ijtimoiy moslashuv darajasining pasayishiga, yoshlarning mehnat bozorida raqobatbardosh bo'la olmasligiga olib kelishi mumkin. Shu sababli mazkur muammo davlat, jamiyat va ta'lim tizimining hamkorlikdagi sa'y-harakatlarini talab etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, mazkur maqolada Yangi O'zbekiston sharoitida ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilish muammosini ilmiy asosda tahlil qilish, uning sabablari va oqibatlarini aniqlash hamda zamonaviy pedagogik metodlar asosida mazkur muammoni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatish maqsad qilib olindi. Tadqiqot umumiy o'rta ta'lim tizimini

takomillashtirishga, ta’lim sifatini oshirishga va o‘quvchilarning hayotga tayyorgarlik darajasini kuchaytirishga xizmat qilishi bilan ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilish muammosini ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan chuqur o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, u kompleks metodologik yondashuv asosida tashkil etildi. Tadqiqot metodologiyasi Yangi O‘zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, kompetensiyaviy yondashuv va zamonaviy pedagogik metodlar bilan uzviy bog‘liq holda ishlab chiqildi. Tadqiqot jarayonida sifat va miqdoriy tadqiqot usullarini uyg‘unlashtirish orqali muammoni har tomonlama yoritish maqsad qilindi.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida kompetensiyaviy yondashuv, faoliyatga yo‘naltirilgan ta’lim nazariyasi, konstruktivizm va tizimli yondashuv tamoyillari tanlandi. Kompetensiyaviy yondashuv ta’lim jarayonida o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini real hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini shakllantirishni nazarda tutadi. Faoliyatga yo‘naltirilgan ta’lim esa o‘quvchini passiv bilim oluvchidan faol ishtirokchiga aylantirish orqali ta’lim va hayot o‘rtasidagi uzilishni kamaytirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot dizayni aralash (mixed-methods) yondashuv asosida tashkil etildi. Ushbu yondashuv miqdoriy ma’lumotlar orqali umumiy tendensiyalarni aniqlash va sifat tahlili orqali muammoning ichki mohiyatini chuqurroq anglash imkonini berdi. Tadqiqot obyekti sifatida Farg‘ona shahar 6-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabining ta’lim jarayoni tanlandi. Tadqiqot predmeti esa mazkur ta’lim muassasasida ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishning namoyon bo‘lish shakllari va uni bartaraf etish mexanizmlaridan iborat bo‘ldi.

Empirik tadqiqot jarayonida bir nechta asosiy metodlardan foydalanildi. Jumladan, pedagogik kuzatuv, so‘rovnoma, yarim tuzilmaviy suhbat, hujjatlar tahlili hamda pedagogik tajriba metodlari qo‘llanildi. Pedagogik kuzatuv dars jarayonlarini bevosita tahlil qilish, o‘qitish metodlari, o‘quvchilarning faolligi va amaliy topshiriqlarning ulushini aniqlash maqsadida olib borildi. Kuzatuvlar rejalashtirilgan va tizimli tarzda tashkil etilib, ular darslarning kirish, asosiy va yakuniy bosqichlarini qamrab oldi.

So‘rovnoma metodi yordamida o‘qituvchilar va o‘quvchilarning ta’lim va real hayot o‘rtasidagi bog‘liqlik haqidagi qarashlari, darslarning hayotiyligi, amaliy topshiriqlarning yetarliligi va baholash tizimiga munosabati o‘rganildi. So‘rovnomada jami 60 nafar o‘qituvchi va 120 nafar yuqori sinf o‘quvchilari ishtirok etdi. So‘rovnoma savollari yopiq va ochiq turdagi bo‘lib, respondentlarning fikr-mulohazalarini to‘liq ifodalashga imkon yaratdi.

Yarim tuzilmaviy suhbat metodi maktab rahbariyati va tajribali o‘qituvchilar bilan o‘tkazildi. Ushbu metod orqali ta’lim jarayonini boshqarish, pedagogik innovatsiyalarni joriy etish, real hayot bilan integratsiyani kuchaytirish bo‘yicha mavjud imkoniyatlar va muammolar aniqlashtirildi. Suhbat natijalari sifat tahlili asosida qayta ishlanib, asosiy tematik yo‘nalishlar bo‘yicha tizimlashtirildi.

Tadqiqot davomida hujjatlar tahlili metodi ham muhim o‘rin egalladi. Amaldagi davlat ta’lim standartlari, o‘quv rejalari, fan dasturlari, darsliklar va metodik qo‘llanmalar tahlil qilinib, ularda real hayot bilan bog‘liq vazifalar va amaliy komponentlarning qanchalik aks etgani o‘rganildi. Ushbu tahlil ta’lim mazmunining nazariy va amaliy nisbatini aniqlash imkonini berdi.

Pedagogik tajriba metodi tadqiqotning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni kamaytirishga qaratilgan metodlarni amaliyotda sinab ko‘rish maqsadida tashkil etildi. Tajriba doirasida dars jarayoniga muammoli vaziyatlar, real hayotiy topshiriqlar, loyihaviy ishlar va fanlararo integratsiyaga asoslangan mashg‘ulotlar joriy etildi. Tajriba oldi va tajriba so‘ngida o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari solishtirilib, metodlarning samaradorligi baholandi.

Ma’lumotlarni tahlil qilish jarayonida statistik va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Miqdoriy ma’lumotlar foiz va taqqoslash usullari orqali qayta ishlanib, umumiy tendensiyalar aniqlandi. Sifat tahlili esa suhbat va ochiq savollarga berilgan javoblarni kodlash va tematik guruhlash orqali amalga oshirildi. Bu esa ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishning sabablarini chuqurroq tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotning ishonchliligi va aniqligini ta’minlash maqsadida triangulyatsiya usuli qo‘llanildi, ya’ni turli metodlar orqali olingan ma’lumotlar o‘zaro solishtirildi. Tadqiqot etik tamoyillarga rioya qilgan holda amalga oshirilib, barcha ishtirokchilarning roziligi olinib, anonimlik ta’minlandi.

Shunday qilib, mazkur tadqiqot metodologiyasi ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilish muammosini har tomonlama o‘rganishga, Yangi O‘zbekiston sharoitida ta’lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi. Mazkur metodologik yondashuv keyingi bosqichlarda tadqiqot natijalari va ularning muhokamasini chuqur va ishonchli tarzda yoritishga zamin yaratadi.

NATIJALAR

Mazkur bo‘limda Farg‘ona shahar 6-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabida olib borilgan empirik tadqiqot natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma, pedagogik kuzatuvlar hamda tajriba-sinov mashg‘ulotlari asosida ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishning mavjud holati, sabablari va metodik yechimlar samaradorligi aniqlangan.

1. O‘quvchilarning ta’lim va real hayot o‘rtasidagi bog‘liqlik haqidagi qarashlari

So‘rovnoma natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning katta qismi maktabda o‘rganilayotgan bilimlarning real hayotda qo‘llanilish darajasini past baholaydi. Quyidagi jadvalda o‘quvchilarning mazkur masalaga munosabati keltirilgan.

1-jadval. O‘quvchilarning bilimlarni real hayotda qo‘llay olish haqidagi fikrlari (n = 120)

Javob variantlari	O‘quvchilar soni	Foiz (%)
Doimiy ravishda qo‘llayman	18	15%
Ba‘zan qo‘llayman	38	32%
Kamdan-kam qo‘llayman	44	37%
Umuman qo‘llamayman	20	16%
Jami	120	100%

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, o‘quvchilarning atigi 15 foizi bilimlarni doimiy ravishda real hayotda qo‘llay olishini bildirgan. Aksincha, 53 foiz o‘quvchi bilimlarni kamdan-kam

yoki umuman qo‘llamasligini ta’kidlagan. Bu holat ta’lim mazmunining hayotiylik darajasi yetarli emasligidan dalolat beradi.

2. O‘qituvchilarning ta’lim jarayonidagi muammolar haqidagi fikrlari

O‘qituvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalari ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishning asosiy sabablarini aniqlash imkonini berdi.

2-jadval. O‘qituvchilar fikriga ko‘ra asosiy muammolar (n = 60)

Muammo turi	O‘qituvchilar soni	Foiz (%)
O‘quv dasturlarining haddan tashqari nazariyligi	33	55%
Amaliy mashg‘ulotlar uchun vaqt yetishmasligi	27	45%
Baholash tizimining hayotiy ko‘nikmalarni qamrab olmasligi	31	52%
O‘quvchilarning past motivatsiyasi	24	40%
Fanlararo integratsiyaning yetarli emasligi	29	48%

Natijalarga ko‘ra, o‘qituvchilarning 55 foizi o‘quv dasturlarining nazariy yo‘naltirilganligini asosiy muammo sifatida ko‘rsatgan. Shuningdek, baholash tizimining real hayotiy kompetensiyalarni yetarlicha baholamasligi (52%) va fanlararo integratsiyaning yetishmasligi (48%) muhim omillar sifatida qayd etilgan.

3. Pedagogik kuzatuv natijalari

Pedagogik kuzatuvlar dars jarayonining tuzilishi va metodik yo‘nalishini tahlil qilish imkonini berdi. Kuzatuvlar davomida 30 ta dars mashg‘uloti o‘rganildi.

3-jadval. Dars jarayonida qo‘llanilgan metodlar nisbati

<u>Metod turi</u>	<u>Kuzatilgan darslar ulushi (%)</u>
<u>An‘anaviy tushuntirish</u>	62%
<u>Savol-javob va mustahkamlash</u>	48%
<u>Amaliy mashg‘ulotlar</u>	22%
<u>Muammoli vaziyatlar</u>	18%
<u>Loyihaviy faoliyat</u>	10%

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, darslarning aksariyati an‘anaviy tushuntirish va mustahkamlashga yo‘naltirilgan. Amaliy mashg‘ulotlar va loyihaviy faoliyat ulushi juda past bo‘lib, bu holat ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni kuchaytiruvchi omil sifatida baholandi.

4. Tajriba-sinov mashg‘ulotlari natijalari

Tadqiqot doirasida tajriba guruhi bilan zamonaviy pedagogik metodlar (muammoli ta’lim, loyihaviy ishlar, real hayotiy topshiriqlar) asosida mashg’ulotlar tashkil etildi. Tajriba oldi va tajriba so’ngida o’quvchilarning ko’nikmalari solishtirildi.

4-jadval. Tajriba oldi va so’ngidagi ko’nikmalar darajasi

Ko’rsatkichlar	Tajriba oldi (%)	Tajriba so’ngida (%)
Bilimlarni real vaziyatda qo’llash	28%	61%
Mustaqil fikrlash	35%	68%
Muammo yechish ko’nikmasi	30%	64%
O’quv motivatsiyasi	42%	72%

Natijalar shuni ko’rsatdiki, zamonaviy metodlar qo’llanilganidan so’ng barcha ko’rsatkichlar sezilarli darajada oshgan. Ayniqsa, bilimlarni real vaziyatda qo’llash darajasi 33 foizga, o’quv motivatsiyasi esa 30 foizga oshgani qayd etildi.

5. Raqamli tahlil va umumlashtirilgan natijalar

Olingan ma’lumotlarning raqamli tahlili shuni ko’rsatadiki, ta’lim va real hayot o’rtasidagi uzilish asosan metodik va tashkiliy omillar bilan bog’liq. An’anaviy yondashuv ustuvor bo’lgan darslarda o’quvchilarning hayotiy ko’nikmalari past darajada shakllanadi. Aksincha, muammoli va loyihaviy metodlar qo’llanilgan mashg’ulotlarda o’quvchilarning faolligi, mustaqilligi va real hayotga tayyorgarligi oshadi.

Shu tariqa, tadqiqot natijalari Yangi O’zbekiston ta’lim islohotlarida belgilangan kompetensiyaviy yondashuvning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi. Ta’lim jarayonini real hayot bilan integratsiyalash orqali o’quvchilarning bilimlari amaliy mazmun kasb etadi va ta’lim sifati sezilarli darajada oshadi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari Yangi O’zbekiston sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan eng dolzarb muammolardan biri – ta’lim va real hayot o’rtasidagi uzilishning mavjudligini ilmiy asosda tasdiqlaydi. O’tkazilgan empirik tadqiqotlar shuni ko’rsatdiki, mazkur uzilish tasodifiy holat emas, balki ta’lim mazmuni, metodik yondashuvlar, baholash tizimi va ta’limni boshqarish mexanizmlari bilan bevosita bog’liq bo’lgan tizimli muammo hisoblanadi.

O’quvchilar o’rtasida o’tkazilgan so’rovnoma natijalariga ko’ra, o’quvchilarning yarmidan ortig’i maktabda o’rganilgan bilimlarni real hayotda kamdan-kam yoki umuman qo’llamasligini bildirgan. Ushbu holat ta’lim mazmunining hayotiy ehtiyojlar bilan yetarli darajada uyg’unlashmaganidan dalolat beradi. Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda ta’kidlanganidek, bilim faqatgina nazariy darajada qolib ketsa, u shaxs rivojiga to’liq xizmat qila olmaydi. Bilimning haqiqiy qiymati uni real vaziyatlarda qo’llay olish bilan belgilanadi. Mazkur tadqiqot natijalari ham aynan shu nazariy qarashlarni tasdiqlaydi.

O’qituvchilar fikriga ko’ra aniqlangan asosiy muammolar – o’quv dasturlarining nazariyligi, baholash tizimining hayotiy kompetensiyalarni qamrab olmasligi va fanlararo integratsiyaning yetarli emasligi – ta’lim va real hayot o’rtasidagi uzilishning asosiy

sabablaridan biri sifatida baholanadi. Bu holat Yangi O‘zbekiston ta’lim siyosatida belgilangan kompetensiyaviy yondashuvning amaliyotda to‘liq joriy etilmayotganini ko‘rsatadi. Kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati bilimni emas, balki uni qo‘llash qobiliyatini rivojlantirishdan iborat bo‘lsa-da, amaliyotda baholash va dars jarayonlari ko‘pincha reproduktiv bilimlarni tekshirish bilan cheklanib qolmoqda.

Pedagogik kuzatuvlar natijalari ham ushbu fikrni tasdiqlaydi. Darslarning asosiy qismi an’anaviy tushuntirish va savol-javob metodlariga asoslangan bo‘lib, amaliy mashg‘ulotlar va loyihaviy faoliyatning ulushi juda past ekani aniqlandi. Bu esa o‘quvchilarning faol ishtirokini cheklab, ularni passiv tinglovchi sifatida shakllantiradi. Zamonaviy pedagogik nazariyalarga ko‘ra, o‘quvchi ta’lim jarayonining markazida bo‘lishi, u bilimni tayyor holda emas, balki faoliyat jarayonida egallashi lozim. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mazkur talab amaliyotda yetarli darajada ta’minlanmayapti.

Ayniqsa, tajriba-sinov mashg‘ulotlari natijalari ilmiy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik metodlar – muammoli ta’lim, loyihaviy faoliyat va real hayotiy topshiriqlar joriy etilganidan so‘ng o‘quvchilarning bilimlarni real vaziyatda qo‘llash, mustaqil fikrlash va muammo yechish ko‘nikmalarida sezilarli o‘sish kuzatildi. Bu holat faoliyatga yo‘naltirilgan va konstruktivistik yondashuvlarning samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi. O‘quvchilar bilimni real vaziyatlarda sinab ko‘rish orqali uni chuqurroq anglaydi va o‘zlashtiradi.

Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni kamaytirishda baholash tizimi muhim rol o‘ynaydi. An’anaviy baholash usullari o‘quvchining faqat eslab qolish va qayta tiklash qobiliyatini o‘lchaydi. Biroq real hayot sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun tanqidiy fikrlash, muammo yechish, muloqot va hamkorlik kabi ko‘nikmalar muhim hisoblanadi. Shu sababli baholash tizimini portfel, loyiha taqdimotlari, amaliy ishlar va reflektiv tahlil kabi zamonaviy shakllar bilan boyitish zarur.

Natijalar maktab rahbariyatining roli ham ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni bartaraf etishda muhim ekanini ko‘rsatadi. Pedagogik innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlovchi boshqaruv muhiti mavjud bo‘lgan hollarda o‘qituvchilar zamonaviy metodlardan faolroq foydalanishga moyil bo‘ladi. Aksincha, boshqaruv tizimida qat’iy byurokratik yondashuv ustuvor bo‘lsa, innovatsiyalarni joriy etish sekinlashadi. Shu jihatdan, Yangi O‘zbekiston ta’lim islohotlarida ta’lim muassasalarini boshqarishda avtonomiya va tashabbuskorlikni kuchaytirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishning ijtimoiy oqibatlarini ham ochib beradi. O‘quvchilarning hayotiy ko‘nikmalarining yetarli shakllanmasligi ularning kelajak kasbiy faoliyatida qiyinchiliklarga duch kelishiga olib kelishi mumkin. Bu esa mehnat bozorida raqobatbardoshlikning pasayishiga, yoshlarning jamiyatga moslashuv jarayonining sekinlashishiga sabab bo‘ladi. Shu nuqtai nazardan, mazkur muammo nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ham ega.

Ilmiy jihatdan qaralganda, olingan natijalar kompetensiyaviy ta’lim nazariyasini amaliy jihatdan tasdiqlaydi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuvni real dars jarayoniga joriy etish o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabatini o‘zgartiradi, ularni faol, mas’uliyatli va mustaqil shaxs sifatida shakllantiradi. Biroq bu jarayon tizimli yondashuvni

talab qiladi: faqat metodlarni o‘zgartirish yetarli emas, balki o‘quv dasturlari, baholash tizimi va pedagogik madaniyat ham mos ravishda yangilanishi lozim.

Shunday qilib, mazkur tadqiqot natijalarining muhokamasi Yangi O‘zbekiston sharoitida ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Ta’lim mazmunini hayotiy ehtiyojlarga moslashtirish, zamonaviy pedagogik metodlarni joriy etish, baholash tizimini takomillashtirish va ta’lim muassasalarini innovatsion asosda boshqarish ushbu muammoni hal etishning asosiy yo‘nalishlari sifatida baholanadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot Yangi O‘zbekiston sharoitida ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilish muammosining dolzarbligini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, umumiy o‘rta ta’lim tizimida mavjud bo‘lgan ushbu uzilish tasodifiy yoki alohida holat emas, balki ta’lim mazmuni, metodik yondashuvlar, baholash tizimi va ta’limni boshqarish mexanizmlarining o‘zaro uyg‘unlashmaganligi bilan bog‘liq bo‘lgan tizimli muammodir.

O‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma hamda pedagogik kuzatuvlar ta’lim jarayonida nazariy bilimlar ustuvorligi saqlanib qolayotganini, amaliy va hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yetarlicha e’tibor berilmayotganini ko‘rsatdi. O‘quvchilarning katta qismi maktabda o‘zlashtirilgan bilimlarni real hayotda qo‘llashda qiyinchiliklarga duch kelayotganini ta’kidlagan bo‘lsa, o‘qituvchilar esa o‘quv dasturlarining nazariyligi va baholash tizimining cheklanganligini asosiy to‘siq sifatida ko‘rsatgan.

Tadqiqot davomida olib borilgan tajriba-sinov mashg‘ulotlari esa ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni kamaytirish mumkinligini amaliy jihatdan isbotladi. Muammoli ta’lim, loyihaviy faoliyat, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar va fanlararo integratsiya elementlari joriy etilgan darslarda o‘quvchilarning bilimlarni qo‘llash darajasi, mustaqil fikrlash qobiliyati va o‘quv motivatsiyasi sezilarli darajada oshdi. Bu holat zamonaviy pedagogik metodlarning samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Yangi O‘zbekiston ta’lim islohotlarida belgilangan kompetensiyaviy yondashuv mazkur tadqiqot natijalari bilan to‘liq uyg‘unlashadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga to‘liq joriy etish uchun faqat normativ hujjatlar va dasturlarni yangilash yetarli emas. Ta’lim jarayonining barcha tarkibiy qismlari — metodlar, baholash tizimi, o‘qituvchi faoliyati va boshqaruv mexanizmlari o‘zaro uyg‘unlashtirilgan holda isloh qilinishi zarur.

Ayniqsa, baholash tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari an’anaviy baholash usullarining o‘quvchilarning real hayotiy kompetensiyalarini to‘liq aks ettira olmasligini ko‘rsatdi. Shu sababli baholash jarayoniga portfel, loyiha taqdimotlari, amaliy ishlar va reflektiv tahlil kabi zamonaviy baholash shakllarini joriy etish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqot maktab rahbariyatining ta’lim va real hayot o‘rtasidagi uzilishni bartaraf etishdagi rolini ham ochib berdi. Innovatsion boshqaruv muhiti, o‘qituvchilarni qo‘llab-quvvatlash va metodik erkinlik yaratish orqali ta’lim jarayonining hayotiyliigi oshirilishi mumkin. Shu jihatdan, ta’lim muassasalarida boshqaruvning zamonaviy modelini joriy etish Yangi O‘zbekiston ta’lim islohotlarining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim va real hayot o'rtasidagi uzilishni bartaraf etish kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Ta'lim mazmunini hayotiy ehtiyojlarga moslashtirish, zamonaviy pedagogik metodlarni keng joriy etish, baholash tizimini kompetensiyalarga asoslash hamda ta'lim muassasalarini innovatsion asosda boshqarish ushbu muammoni hal etishning asosiy yo'nalishlari hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarni real hayotga tayyorlashga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

(APA 7-uslubida)

1. Darling-Hammond, L. (2017). Teaching for deeper learning. Harvard Education Press.
2. Fullan, M. (2014). The new meaning of educational change. Teachers College Press.
3. Hattie, J. (2009). Visible learning. Routledge.
4. Kolb, D. A. (2015). Experiential learning. Pearson Education.
5. OECD. (2018). The future of education and skills. OECD Publishing.
6. OECD. (2020). Education at a glance. OECD Publishing.
7. Perrenoud, P. (1997). Construire des compétences dès l'école. ESF.
8. Piaget, J. (1973). To understand is to invent. Grossman.
9. Schleicher, A. (2019). Educating learners for their future. OECD.
10. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society. Harvard University Press.
11. Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). Understanding by design. ASCD.
12. World Bank. (2020). Improving education quality in developing countries.
13. Jalolov, J. (2012). Ta'lim metodikasi asoslari. Toshkent: O'qituvchi.
14. Karimov, I. A. (2011). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent.
15. Mirziyoyev, Sh. M. (2022). Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent.
16. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2021). Davlat ta'lim standartlari.
17. Rubinstein, S. L. (1976). Основы общей психологии. Москва.
18. Rogers, C. (1983). Freedom to learn. Merrill.
19. Savignon, S. (2002). Communicative language teaching. Yale University Press.
20. UNESCO. (2017). Education for sustainable development goals.
21. UNESCO. (2021). Reimagining our futures together.
22. Zimnyaya, I. A. (2004). Ключевые компетенции. Москва.
23. Bruner, J. (1996). The culture of education. Harvard University Press.
24. Dewey, J. (1938). Experience and education. Macmillan.
25. Shamsitdinov, R. (2020). Pedagogik innovatsiyalar. Toshkent.
26. Usmonov, B. (2019). Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. Toshkent.
27. OECD. (2023). Innovating education and educating for innovation.